

Aktörer bortom individ

Att förklara samhällen, handlingar, moral eller konflikter utifrån individen kallas metodologisk individualism. Politisk individualism föreställer sig att politisk förändring kommer ur individuella egenskaper som empati, medvetenhet, insikt, kunskap eller livstil.

Subjektet förstås ofta som synonymt med individen. För att komma bort från subjektiva och individualistiska förklaringar talar Habermas om det 'intersubjektiva': Det som händer mellan människor och som bygger något utöver individen, utöver växelverkan mellan individer. Samtal och samarbete lever sina egna liv; och de kan inte reduceras till individerna.

Begreppet 'intersubjektiv' är dock fortfarande fast i en metodologisk individualism: subjekt blir synonymt med individ. Det som händer mellan, intersubjektiva, förstås inte som egna subjekt. Aktörer förstås fortfarande som individer.

Aktörer agerar i svärmar

Aktörer-i-svärm (Bruno Latour) och objektrealism (Graham Harman) öppnar upp för att det som anses vara mellan, inter, är egna aktörer. Objektrealismen visar hur en diskussion, en handskakning, en organisation eller en ursäkt blir egna individuella 'objekt'. Med Bruno Latour skulle man istället kunna kalla dessa objekt för 'aktanter'. De agerar. En handskakning gör saker med oss och med platsen där händerna skakas. Själv tycker jag 'aktör' och 'subjekt' säger nästan samma sak på ett enklare sätt än Latours aktant.

Ifall ett gräl eller ett skratt agerar och därmed blir

subjekt får intersubjektivitet en ny intressant betydelse. Det är det som händer mellan grälet och skrattet, och som därmed har möjlighet att bli ett eget subjekt: kanske försoning eller irritation. I de flesta fall ska man undvika att förklara det ena med det andra; för då skulle vi få en ny metodologisk individualism, fast där även objekt räknas som individer. Aktörer snarare dansar med varandra. De är följsamma eller bryter av (blir olydiga och går sin egen väg).

Så här blir vi medhjälpare då subjektet bryter sig ur fångvaktaren Metodologisk Individualisms fångelse: Genom att undvika att låsa in personer i teorier som förklarar hur de blir subjekt får personer själva möjlighet att bli subjekt. Annars blir ju förklaringen det egentliga subjektet. En teori om hur individer blir subjekt gör teorin till det verkliga subjektet. Teorins förklaring agerar. I många fall är detta rimligt som när man skyller på att bussen var försenad. Jag är inte skyldig. Poängen här är att träna på att upptäcka oväntade aktörer. Och att upptäcka att man aldrig är ensamt subjekt.

Subjekt kommer i flock

En flock blir ett eget subjekt. Ett samarbete blir ett subjekt. Utifrån symmetrisk, jämlik analys agerar medlemmar i flocken även med själva flocken, inte bara med varandra. De som samarbetar samarbetar också med själva samarbetet, inte bara med varandra. Vi upptäcker hur enskilda ting, en person, en organisation, ett krig, medagerar med varandra. Och det är inte självklart vilka aktörer som vid ett givet tillfälle leder dansen. Med symmetrisk, jämlik metod upptäcker man oväntad ojämlikhet; ojämlikhet som skulle dolts om man i förväg förutsatte ordningar som

mikro-makro eller maktpyramider.

När man inte automatiskt definierar personer som subjekt blir det möjligt för dessa att göra sig till subjekt, att göra motstånd mot, eller samarbeta med, andra subjekt. Subjektet är den som (med)agerar snarare än den som definieras och förklaras. Visst, för att kunna bli subjekt måste man bli objekt. Det är ingen dualism. Att agera och att vara utsatt (objekt) förutsätter varandra. Men teorier som förklarar subjektet missar även detta.

Subjekt är aldrig helt fria

Att agera är både att göra motstånd och att möta motstånd. Genom att vi möter motstånd kan vi bli subjekt. Utsatthet och osäkerhet öppnar upp möjligheter att bli subjekt. Genom att objektiveras kan man bli subjekt. Därmed blir ignorering, ickemotstånd, de största hoten mot subjekt. Ett skratt som ignoreras dör ut. En person som ignoreras dör socialt (Johan Asplund). Det som lyckas bli helt autonomt kan inte längre bli subjekt. Det är som när det blir hål i Enterprise i Star Trek och någon suges ut i rymden. Man möter inget motstånd längre och blir därmed hjälplös.

Det finns också andra hot. Vi är sårbara. Det finns alltid risk att bli offer för förtryck, våld, trafik, stormar och sjukdomar. Vi behöver varandra: personer, organisationer, djur, växter och flertalet ting (det lär dock finnas ting som klarar att sväva omkring ensamma mellan galaxer oberoende av dessas dragningskraft).

Medaktörer

Istället för att reducera förklaringen, av exempelvis

upplopp på Hisingen, till något som ligger bakom, som samhället, kapitalismen eller uppväxten, bör vi leta efter medaktörer och se hur de agerar med varandra. Hur är deras agerande med och skapar upplopp? Vilka resonanser och dissonanser förstärker upploppen?

Först ser vi att själva upploppen blir aktörer som agerar med varandra. Upplopp får kraft från en annan aktör, åskådaren. Bland aktörer hittar vi även de som är åtalade, möjligen också droger i deras blod. Sedan har vi gängen. Med svansar som kan agera även mer våldsamt än gängen. Bland medaktörer plockar vi antagligen upp vapen, stenar och slagträn. Vi finner kanske stadsdelsnämnd och kommun som skärt ner på fritidsgård och skola. Vi upptäcker bortvända blickar och diskriminerande jobbintervjuer. Vi hittar kanske svenska soldater som skjuter 'svars-kallar' på andra sidan jorden. Vi hittar nationalistisk stolthet över vapen och krig. Vi hittar ideologier om rätten till självförsvar. Vi upptäcker att vissa medaktörer agerar som motaktörer. Precis som brottnings och fotboll kräver motparter kräver upplopp motparter. Vissa poliser, socialarbetare och fångvaktare agerar som om de befann sig i kamp eller spel. De blir i så fall medaktörer i upploppen.

Icke-våld är svärmar av medaktörer

Tillsammans med plogbillsaktioner agerar plogbillsgrupper, poliser, fångvaktare, fängelser, celler, fångar, stödpersoner, åklagare, målsägande, domare, rättegångar och domslut. Vänskap, vänlighet (Spalde, Strindlund), respekt, dialog, fiendskap, irritation, förtroende, misstro, maktkamp blir egna aktörer. Även hammare och sönderslagna vapen agerar. Såväl som rättegångsfestivaler och inbjudningskort.

Beteckningen 'plogbillsaktion' gör att gamla

plogbillsaktioner runt om i världen agerar tillsammans med nya. Varje plogbillsaktion tar sig ett eget namn, som JAS till Plogbillar eller Plogbillsaktion Bröd inte Bomber. Namn gör att det går att agera tillsammans på stora avstånd i tid och rum. Istället för att bara bli flöde eller formlös massa gör namnen det möjligt att bli egna aktörer.

Plogbillar bor ofta på platser där de bygger långvarig vänskap med hemlösa, flyktingar och fångar. Dessa vänskaper är några av de mäktigaste aktörerna i plogbillsaktioner. Även andra långvariga relationer med lokalsamhällen och folkrörelser är mäktiga medaktörer.

Plogbillsaktioner låser inte in sig i exempelvis freds rörelsen. Olika plogbillsaktioner kopplar sig till solidaritet, befrielse, revolution, feminism, queer, ickevåld, demokrati, ateism, buddhism, kristendom, islam. Detta öppnar upp för att fler medaktörer ska känna sig välkomna att medagera.

Ytterligare en mäktig aktör är ickevåldets experimenterande. För Gandhi var ickevåld experiment med sanningen och med lösningar. Plogbillsaktioner gör därför inte negationen, nej-et eller protesten till viktiga aktörer. Varje konstruktivt försök att börja lösa ett problem och varje misslyckande blir egna aktörer, de hjälper andra att bygga vidare och utveckla bättre lösningar.

Per Herngren

2011 09 25, version 0,1

Tack till ett samtal med Siawash, och till det turkiska kaffet, inne i en smal gränd vid floden Tigris, nära gränsen till Syrien. Uppe i bergen i Ahmed tränade Siawash och jag demokratiaktivister från

Tunisien, Iran, Irak, Egypten, Kurdistan, Turkiet och Syrien i civil olydnad och ickevåld.

Referens

Annika Spalde, Pelle Strindlund, *I vänliga rebellers sällskap: Kristet ickevåld som konfrontation och ömhet*, Arcus förlag, 2004.

Bruno Latour, *Reassembling the social: an introduction to Actor-network theory*, Oxford University Press, 2005.

Graham Harman, *Prince of Networks: Bruno Latour and Metaphysics*, re.press, 2009.